

TIASSAD

Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of Turk & Islam World Social Studies

Yıl: 4, Sayı: 12, Eylül 2017, s. 187-201

Deniz TONGA¹

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Özet

2005 yılında yürürlüğe giren yeni sosyal bilgiler müfredatı ile akademisyenler ve eğitimciler için yeni çalışma sahaları ortaya çıkmıştır. Bununla beraber üzerinden 12 sene geçmiş olmasına rağmen sosyal bilgiler eğitimi sorunlarından bazılarının çözümü konusunda yeterince adım atılmadığı gözlemlenmektedir. Bu bağlamda araştırmanın amacı, günümüzde sosyal bilgiler eğitiminde karşılaşılan sorunlar üzerine bir değerlendirme ortaya koymaktır. Sorunlar şu başlıklar altında sunulmuştur: Öğretmen eğitimi sorunu, sosyal bilgiler eğitimi müfredat boyutu, öğretmen için hayat boyu eğitim boyutu ve iyi insan, iyi vatandaş hedefinin içeriğinin yeterince doldurulamamasıdır. Sonuç olarak, bu sorunlara köklü çözümler getirebilmek sosyal bilgiler eğitiminin hedeflerine ulaşması açısından büyük önem taşır. Çünkü sosyal bilgiler dersinin hedeflerine ulaşması ile beraber insani değerlere değer veren vatandaşlar daha çok yetişeceğinden toplumsal huzurun artacağına, milletimizin ve devletimizin gücüne güç katılacağına inanılmaktadır.

Anahtar kelimeler: Sosyal bilgiler, sosyal bilgiler eğitiminde sorunlar, öğretmen eğitimi, müfredat.

AN EVALUATION ON PROBLEMS ENCOUNTERED IN SOCIAL STUDIES EDUCATION

Abstract

The recent social studies curriculum of 2005 has revealed new working fields for academicians and trainers. In addition to this, it is observed that some of the problems encountered in social studies education are still unsolved although it has

¹ Yrd. Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi, deniztonga@hotmail.com

been 12 years since they were encountered. In this context, the aim of this study is to present an evaluation on problems encountered in social studies education today. Problems are presented under the following titles: Problem of teacher's education, dimension of social studies curriculum, dimension of lifelong education for teacher and failure of sufficiently filling the content of the target of being a good person and a good citizen. As a consequence, it is very important to radically solve these problems for the achievement of social studies education, which would contribute to raising a greater number of citizens who dignify human values and increasing the social peace.

Keywords: Social studies, problems in social studies education, teacher's education, curriculum, motivation.

1. GİRİŞ

Sosyal bilgiler eğitiminde yakın geçmişte, 2005 yılında yürürlüğe giren müfredat ile 4. sınıftan başlayarak 8. sınıfa kadar olan derslerin içeriğinde, öğretim yöntemlerinde, ölçme ve değerlendirmeye bakış açısında, öğrencinin ve öğretmenin konumunda köklü değişiklikler yapılmıştır. Öğrenme alanı, kazanım, kavram öğretimi, değer eğitimi ve beceri eğitimi gibi daha önceki müfredatlarda olmayan unsurlar sosyal bilgiler eğitiminin içinde yer almıştır. Böylece bir anlamda sosyal bilgiler eğitimi alanında çalışan akademisyenler ve eğitimciler için de büyük bir çalışma alanı doğmuş ve sosyal bilgiler var oluş amacına yaklaşmıştır.

Ardından 2006 yılında yeni müfredata uygun öğretmen yetiştirebilmek amacıyla sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programında değişiklikler yapılmıştır (Tonga, 2012). Bu değişikliklerin akabinde, programların kâğıt üzerinden uygulamaya geçirilmesiyle beraber sosyal bilgiler eğitimi açısından uygulamalarda bazı sorunlar da ortaya çıkmaya başlamıştır. Yeni sosyal bilgiler programı, öğretmenler ve araştırmacılar tarafından olumlu karşılanmasına rağmen uygulamada bazı sorunların var olduğu da araştırma sonuçlarına yansımıştır (Yapıcı ve Demirdelen, 2007; Doğanay ve Sarı, 2008; Ersoy ve Kaya, 2009; Dinç ve Doğan, 2010; Tonga ve Uslu, 2015). Bu sorunlar ana başlıklar halinde öğretmen yeterlilikleri, sosyal bilgiler programı ve hizmet içi eğitim başlıkları altında toplanabilir. Bu sorunlarla karşılaşılmasına rağmen sosyal bilgiler eğitimi bünyesinde sorunları çözebilecek köklü değişikliklere gidilememiştir. Bu bağlamda çalışmanın amacı, günümüzde sosyal bilgiler eğitiminde karşılaşılan sorunların bir değerlendirilmesini ortaya koymak olarak belirlenmiştir. Sorunlar literatür taraması ve araştırmacının gözlemlerine dayanarak tespit edilmiştir. Araştırmacı, 5 sene sosyal bilgiler öğretmenliği yapmış, 3 farklı eğitim fakültesinde çalışmış, derslere girmiş ve farklı sınıflarda danışmanlık hizmetleri yürütmüştür. Dolayısıyla, sorunları bizzat yaşamış ve yerinde gözlemlemiştir.

Aşağıda sorunlar başlıklar halinde belirtilmiş ve sorunlara ilişkin tespitlere, diğer araştırma sonuçlarına yer verilerek tartışılmıştır. Bu çalışma ile ilerde gerek sosyal bilgiler müfredatında gerekse sosyal bilgiler öğretmenliği lisans eğitiminde yapılacak yeni programlar ve revizyon çalışmaları için küçük de olsa bir veri sağlayacağı için çalışmanın önemli olduğuna inanıyorum.

1. ÖĞRETMENLİK EĞİTİMİ SORUNU

Öğretmen eğitiminin önemini anlamak için, öğretmenlerin birey ve toplum üzerindeki etkilerine dikkatle ve detaylı olarak bakmak gerekir. Ezbere bir anlayışla "Öğretmenlik mesleği

kutsaldır” demek, öğretmenlik mesleğini kutsal görmek için yeterli değildir. Öğretmenin etkilerini anladığımız zaman, bu kadar önemli bir mesleğin eğitiminin de önemini anlamış oluruz. Merhum eğitim ve fikir insanı Nurettin Topçu'nun 1959 yılında “Muallimin Mesuliyetleri” isimli öğretmenlik mesleği üzerine verdiği bir konferansta öğretmenin önemine ilişkin şu tespitlere yer vermiştir:

“Kaderimizin işleyicisi, karakterimizin yapıcısı öğretmendir. Fertler gibi nesiller de öğretmenin eseridir. Öğretmenin mesuliyeti çoktur ve cemiyet hayatının her cephesine uzanmaktadır. Bir memlekette ticaret ve alışveriş hayatı bozursa bundan öğretmen sorumludur. Gençlik avare ve davasız, aileler otoritesizse bundan da öğretmen mesul olacaktır. Memurlar rüşvetçi, mesul makamlar iltimasçı ise öğretmenlerin utanması gerekir. Din hayatı, bir riya ve taklit merasimi haline gelerek vicdanlar sahipsiz kalmışsa bunun da mesulü öğretmenlerdir. Yüreklerin merhametsizliğinden, hislerin bayalığında ve iradelerin gevşekliğinden bir mesul aranır, o da öğretmenlerdir. Bu kadar yükü öğretmene yüklemek, ilk bakışta fazla gibi görünüyor. Lakin hepimizin ruh yapısı öğretmenin elinden çıktığı düşünülürse, hiç de yanlış değildir.” (Topçu, 2014).

Günümüzde zorunlu eğitimin 12 yıl olduğu ve öğrencilerin okullarda ortalama 6 saat kaldıkları hesap edilirse okulun ve özellikle öğretmenin öğrenciler üzerindeki etkisi daha kolay anlaşılacaktır. Çocuğun hayatında aileden sonra en etkili kurumun okul olduğu düşünüldüğünde etki derecesi bu kadar büyük kabul edilen öğretmenlik mesleğinin, hakkıyla yerine getirilebilmesi için çok ciddi bir eğitime ihtiyaç olduğu gerçeği açığa çıkar. Okul bazında değerlendirildiğinde, müfredatları uygulayan öğretmendir. Modern öğretim ilke ve yöntemlerini kullanacak olan da öğretmendir. En iyi materyal da öğretmenin kendisidir, çünkü materyal, öğretmenin elinde şekillenir. Hangi açıdan değerlendirilse, öğretmen aslında eğitimin merkezidir. Bu bağlamda bazen öğrencinin merkez olduğuna ilişkin tartışmalar çıkar. Doğrudur, eğitimin temelinde öğrenciye kazandırılacak bilgi, beceri ve değerlerden dolayı, öğrencinin yaparak ve yaşayarak öğrenmesinin en etkili öğrenme olmasından dolayı öğrenci eğitim-öğretim etkinliklerinin temelinde yer alır, ancak öğrenciyi eğitimin merkezine alacak olan da öğretmenin kendisidir. Bu bağlamda Nurettin Topçu'nun belirttiği üzere öğretmenin öğrenciler üzerinde büyük tesirleri vardır.

Öğretmenin bireyler üzerindeki bu hayati rolü açığa çıkınca, öğretmenlik eğitiminin önemi de doğal olarak ortaya çıkar. Bu anlamda iyi öğretmen veya kötü öğretmen yoktur. İyi eğitim almış öğretmen ve iyi eğitim alamamış öğretmen söz konusudur. Sosyal bilgiler öğretmeni ne kadar iyi öğretmenlik eğitimi alırsa sosyal bilgiler eğitimi belirlenen hedefe o kadar çabuk ulaşır. Bunun tam tersine sosyal bilgiler öğretmeni, öğretmen olarak göreve başlamadan önce iyi bir eğitim alamazsa, hedeflere ulaşmak da o kadar zor görünmektedir.

Halihazırdaki sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programı 2006 yılında yürürlüğe giren programdır. Bu program ile bir önceki öğretmen yetiştirme programı genel olarak kıyaslandığında önceki programda yer alan Türkçe ve edebiyat derslerinin ağırlığı azaltılmış, yerine yeni programda sosyal bilgileri oluşturan sosyal bilimlere daha çok yer verilmiştir. Ancak, staj uygulaması 3 dönemden 2 döneme düşürülmüştür. Derslerin %80'inden fazla teorik düzeydedir, uygulama oldukça sınırlıdır (Tonga, 2012).

Ders içerikleri açısından değerlendirildiğinde öğretmenlik eğitimi açısından hayati önem taşıyan eğitim bilimleri dersleri ile tarih ve coğrafya derslerinin öğretmenlik eğitimi

programında yer alan saatleri de büyük bir zıtlık göstermektedir. Örneğin Öğretim İlke ve Yöntemleri, Eğitim Psikolojisi, Ölçme ve Değerlendirme dersi ve Eğitim Bilimine Giriş dersine programda 3'er saat yer ayrılmıştır. Bununla birlikte Orta Çağ Tarihi, Genel, Beşeri ve Ekonomik Coğrafya dersleri programda 4'er saat yer almıştır. Şöyle bir kıyaslama konunun önemini anlamak açısından yararlı olacaktır. Sosyal bilgiler öğretmen adayı öğretmen olduğunda öğretim ilke ve yöntemlerini mi daha çok kullanacak, yoksa beşeri coğrafya veya ortaçağ tarihi ile ilgili konuları mı daha çok kullanacak? Öğretmenlik mesleği açısından şüphesiz ki alan bilgisi önemli olduğu kadar bu bilgilerin öğrencilere nasıl aktarılacağı, öğrencilerin bu bilgi, beceri ve değerlerle nasıl buluşturulacağı daha da önemlidir. Böyle bir tablo karşısında öğretmenlerin modern öğretim yöntemlerini yeterince bilmemesi ve uygulayamaması son derece normal görünmektedir. Oysa öğretmen eğitimi, sonuç odaklı olarak hazırlanmalıdır.

Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 43. maddesine göre öğretmenlik; "Devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir **ihhtisas** mesleğidir" (MEB, 2016). Türk Dil Kurumu "ihhtisas" kelimesini "**uzmanlık ve uzmanlaşma**" olarak tanımlamıştır (TDK, 2016). Uzmanlık süreci aslında bir nevi bilinçlenmeyi, derin bir fikir sahibi olmayı, profesyonel bir uygulamayı da beraberinde getirir. Çünkü bilinç kelimesi içinde bilişsel, duyuşsal ve davranışsal alanı da barındırır (Tonga, 2013). Sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programına bakıldığında sadece bilişsel boyutu, yani bilgi boyutunu görebiliyoruz. Ancak uygulama boyutu oldukça sınırlı. Bununla beraber, staj uygulamasının ilk dönem dersi olan okul deneyimi dersinde öğretmen adayları sadece okulu, öğretmeni ve öğrencileri gözlemler. Bu, aslında tam anlamıyla bir uygulamayı içermez. Öğretmen eğitiminde neredeyse duyuşsal alandan bahsetmek bile pek mümkün değildir. Derslerin içerikleri incelendiğinde genel olarak derslerin duyuşsal ve davranışsal alandan ziyade daha çok bilgi odaklı ve teorik olarak hazırlandığı görülmektedir (Tonga, 2016a). Bu noktada öğretmenlik eğitim programı ile sosyal bilgiler müfredatı da benzerlik göstermektedir. Tonga, Keçe ve Kılıçoğlu'nun (2013) sosyal bilgiler dersindeki kazanımları vatandaşlık ve insan hakları açısından değerlendirdikleri çalışmalarında duyuşsal alana ilişkin kazanımların yeterli olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Bu anlamda olumsuz olarak sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programı ve sosyal bilgiler müfredatı benzerlik göstermektedir.

Yılmaz ve Tepebaş'ın (2011) yaptığı araştırmada da katılımcı sosyal bilgiler öğretmenlerinin çoğu lisans döneminde yeterince uygulamalı eğitimin vermediğini, üniversitede teorik olarak öğrenilen bilgi ile okulda pratik yaparak kazanılan bilgilerin farklı olduğunu, lisans öğrenimlerinin kendilerini görev yaptıkları okuldaki öğrenme ortamına hazırlama açısından yeterli olmadığını, üniversitede öğretilen soyut bilgilerden ziyade ilköğretimdeki gerçek sınıf ortamına girmek suretiyle yaşayarak ve yaparak bir şeyler öğrendiklerini belirtmişlerdir. Bu çalışmanın sonuçları araştırmacının tespitlerini destekler niteliktedir. Akhan (2015) sosyal bilgiler öğretmen adayları ile yaptığı çalışmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının üniversitede aldıkları eğitim ve öğretimi mesleki yeterlilikleri için yeterli görmedikleri ve mesleki yeterlilikleri için aldıkları derslerden ve öğretim elemanlarından daha fazla beklenti duydukları sonucuna ulaşmıştır.

Diğer yandan sorun sadece derslerin teorik kalması ile ilgili değildir. Ülkemizde halâ pek çok üniversitenin sosyal bilgiler öğretmenliği bölümünde değer eğitimine ilişkin bir ders bulunmamaktadır. Bazı üniversiteler kendi inisiyatifi ile değer eğitimi dersi koyarlarken, bazı

üniversitelerde de seçmeli ders olarak karşımıza çıkar. Oysa sosyal bilgiler dersi içinde değerlerin önemli bir payı vardır. Sosyal bilgiler eğitiminde belirlenen hedefler öğrencilerin bazı değerlere sahip olması ile ilgilidir. Değer eğitimi ile ilgili yapılan akademik çalışmalarda da her geçen gün büyük bir artış görülmektedir. Buna rağmen öğretmenlik eğitiminde değer eğitimi yok denecek kadar azdır. Özellikle öğretmen adayları değerleri kazanmaları veya sahip oldukları değerleri fark etmeleri ile ilgili bir eğitim veya ders alamamaktadırlar. Oysa öğretmen değerden yoksun düşünülemez, değer eğitimi olmadan düşünülemez, çünkü öğretmenler birer değer aktarıcıdırlar. Söz konusu değer olduğunda için işine hisler ve duygular da girer. Dolayısıyla öğretmenlik eğitimi duyuşsal alan olmadan da düşünülemez, çünkü öğretmenlik mesleği bir duygu mesleğidir.

Diğer önemli sorunlardan biri ise, sosyal bilgileri oluşturan sosyal bilimlerin bağımsız birer disiplin şeklinde sosyal bilgiler öğretmenliğinde yer almasıdır. Örneğin, sosyal bilgiler öğretmenliği lisans eğitim programında ekonomi dersi bulunmaktadır. Sosyal bilgiler ile ekonomi arasında bir ilişki kurulup, ekonomi sosyal bilgiler eğitiminin hangi amaçlarını gerçekleştirmek için vardır diye ders içeriklerini dolduracağımız yerde, pür ekonomi dersi veriyoruz. Oysa ekonomi biliminin kendisi ile beraber, sosyal bilgiler öğretmenin meslek hayatında ekonomiden nasıl yararlanacağı konusunda ders içeriği de olmalıdır. Diğer sosyal bilim dersleri için de bu durum geçerlidir. Bu sorunun iki önemli kaynağı bulunmaktadır. Birincisi, ders içerikleri ile bölümün ana hedefleri arasındaki kopukluk, diğer ise sosyal bilimlerle ilgili derslere genel olarak eğitim fakültesi dışından gelen akademisyenlerin derse girmesidir. Durum böyle olduğunda eğitim fakültesi dışından gelen akademisyenler sosyal bilgiler eğitiminin içeriğini tam olarak bilemedikleri ve eğitim literatürüne uzak olmalarından dolayı istenilen verim sağlanamamaktadır.

İlgili araştırma sonuçlarına bakıldığında, Akhan (2015) sosyal bilgiler öğretmen adayları ile yaptığı çalışmada katılımcılar bölümlerinde yeterli öğretim elemanının olmamasını ve bu nedenle başka bölümlerden, fakültelerden derse giren öğretim elemanları ile derslerin verimli geçmediğini, derslerine giren öğretim elemanlarının ders işleme yöntemlerinin ve sınav değerlendirme sistemlerinin yetersiz olduğunu ve öğretim elemanları ile iletişim sorunu yaşadıklarını belirtmişlerdir. Benzer şekilde Yılmaz da (2010) gerek sosyal bilgiler eğitimi bölümünde çalışan gerekse fen edebiyat fakültesinden derse gelen gerekse fen edebiyat kökenli akademisyenlerin gerekli pedagojik formasyona ve öğretim yöntem ve tekniklerine yeterince sahip olamama konusunda sorunların ortaya çıktığı tespitinde bulunmuştur.

2. ÖĞRETMEN ADAYLARINDA MOTİVASYON SORUNU

Türkiye’de orta öğretimi (liseyi) bitiren öğrenciler iki aşamalı bir sınava tabi olurlar. Bu sınav, çoktan seçmeli bir test olarak karşımıza çıkıyor. Daha sonra da öğrenciler çeşitli puan türlerine göre tercih yaparak üniversitelere yerleşiyorlar. Genel olarak öğrencilerle yaptığımız görüşmelerde ve gözlemlerde, gerekse diğer üniversitelerdeki meslektaşlarımız ile yaptığımız görüşmelerde sosyal bilgiler öğretmenliğini tercih eden öğretmen adaylarından pek çoğunun istemedikleri bir bölüme kayıt yaptıkları anlaşılıyor. Yılmaz’a göre (2010) tercih listelerinde daha üst sıralarda yer alan bölümlere puanlarının yetmemesinden dolayı bu bölüme girmek zorunda kalmaları öğretmen adaylarının motivasyonlarının düşük olmasının önemli sebeplerinden birisi olarak karşımıza çıkıyor. Böylece öğrencilerin düşünce dünyalarında büyük

bir karışıklık meydana geliyor. Öğrencilerin bir bölümü açıkta kalmamak ve bir bölüme yerleşebilmek için yapılan bilinçsiz tercihler sonunda sosyal bilgiler öğretmenliğine yerleşiyorlar. Durum böyle olduğunda öğrenci gerekli motivasyonu sağlayamıyor. İsteksiz öğrencilerden de gerekli motivasyon ve gerekli özveri ortaya çıkmıyor. Yılmaz (2010) sosyal bilgiler eğitiminde çalışan öğretim elamanları ile yaptığı çalışmada öğrencilerin bölüme isteyerek gelmemelerinden kaynaklanan motivasyon sorunlarının öğrencilerde gayretsizliğe yol açtığını belirtmektedir.

Aslında bu sorun, genel olarak ülkemizin eğitim sistemi ve kademeler arası geçiş ile ilgili bir sorundur. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına “Daha yüksek puana sahip olsa idiniz, yine sosyal bilgiler öğretmenliğini tercih eder miydiniz veya başka bir bölümü mü tercih ederiniz?” diye sorduğumuzda genel olarak psikolojik danışmanlık ve rehberlik bölümünü tercih etmek istediklerini belirtiyorlar. Bunun da sebebini kolay atanmaya dayandırıyorlar. Psikolojik danışmanlık ve rehberlik bölümünde derse girdiğimde ise öğrencilerin yarısından fazlasının istemedikleri bir bölümde okuduklarını fark ettim. Onlar da hukuk fakültesinde okumak istiyorlar. (Bu sorun mesleklerin statüleri göre değerlendirilmesi ve hukukçuların öğretmenlerden üstün olduklarına inancına dayanabilir) Demek ki bu motivasyon sorunu sadece sosyal bilgiler öğretmenliği için değil, diğer bölümler için de geçerli olabilir. Dolayısıyla eğitim fakültelerine yerleşen öğrencilerin sorunu, ülkemiz eğitim sisteminin bir sorunudur. Yani genel olarak öğrenciler üniversite sınavından istedikleri puanları alabilseler, eğitim fakültelerini tercih etmeyecekler. Burada halk arasında konuşulan, “Hiçbir şey olamazsan öğretmen olursun” mantığının izleri görülmektedir. Düşünmemiz gereken durum ise şudur: Finlandiya yakın zamanda büyük bir eğitim reformu gerçekleştirdi. Uluslararası sınavlarda büyük başarılar elde ettiler. Durum böyle olduğunda Finlandiya Eğitim Sistemi çok dikkat çeker bir yere geldi. Yapılan araştırmalarda Finlandiya Eğitim Sistemi’nin başarısında öğretmen eğitiminin çok önemli olduğu ortaya çıktı. Finlandiya’da öğretmenlere öğretmenlik mesleğini bırakıp başka bir işte çalışıp çalışmayacağı sorulduğunda öğretmenlerin %85-90’ı öğretmenlik mesleğine devam etmek istediklerini belirtmişlerdir (Bakioğlu ve Yıldız, 2015). Bu tabloya bakarak, Finlandiya’nın başarısı ile Türkiye’nin eğitimde varmak istediği hedefler kıyaslandığında temel farkın öğretmen eğitimi olduğu sonucuna varılmaktadır.

Bunların yanında öğretmenlik eğitiminde alınan derslerin teorik boyutta yer alması ve öğrencilerin elde ettikleri bilgileri ne amaçlı kullanacaklarını bilmemeleri de öğretmen adaylarının motivasyonlarını olumsuz etkilemektedir (Tonga, 2016b). Bu noktada öğretmen adaylarının eğitim fakültelerine yeterli donanımla gelmemeleri de büyük bir sorundur. Öğretmen adaylarının pek çoğu kitap okumayı ve ders çalışmayı sevmeyerek üniversitelere yerleşiyorlar ve bu tutumlarına üniversitede de devam ediyorlar (Demir Atalay, 2009; Tonga, 2014). Öğretmenlik eğitimi, okumadan, araştırmadan ve ders çalışmadan hakkı ile yerine getirilebilecek bir eğitim ve meslek değildir. 18-19 yaşına gelmiş bir bireye bu iki özelliği kazandırmak yeni bir programı ve eğitimi gerektiriyor. Burada belirtmek gerekir ki, öğretmen adaylarının bildikleri varsayıldığından öğretmenlik eğitimi programında verimli ders çalışma yöntemleri ve kitap okumaya ilişkin bir ders bulunmamaktadır.

3. HAYAT BOYU EĞİTİM BOYUTU

Dört yıllık öğretmenlik eğitimini alan ve öğretmen kimliği ile mezun olan eğitimcilerin eğitimi ne durumdadır? Öğretmenlik hakkını kazanarak Milli Eğitim Bakanlığı’na atanan öğretmenler “Temel Eğitim” ve “Hazırlayıcı Eğitim” başlıkları altında bir eğitim alırlar. Bu

alınan eğitimin büyük bir bölümü önceden sahip olunan bilgiler ile ilgilidir. 2005 yılında sosyal bilgiler öğretmenini olarak atandıktan sonra böyle bir eğitimi ben de aldım. Bu eğitimde, cümlelerin öğeleri, Atatürk ilke ve inkılapları, rehberlik faaliyetleri gibi zaten bir sosyal bilgiler öğretmenin bildiği konular vardı. Dolayısıyla verilen eğitim sadece verilmek üzere yapıldı. Milli Eğitim Bakanlığı sınavla öğretmen alıyor. Sonra da onlara eğitim verirken, cümlelerin öğelerini yeniden anlatıyor. Bu, Sağlık Bakanlığı'na doktor atandıktan sonra, hizmet içi eğitim vererek, insan vücudu kaçırılır gibi bir soru sormaya benziyor.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın en önemli sorunlarından biri, gerekli bir eğitim çalışmasını, sadece yapmış olmak için yapmaktır. Böyle olunca da ciddiyetten ve verimden uzak, yüzeysel eğitim seminerleri ortaya çıkıyor. Örneğin, her dönemin başında ve sonunda (Eylül ve Haziran) aylarında seminer çalışmaları yapılır. Beş sene öğretmen olarak çalıştım ama neden bu seminerler vardı, anlayamadım. Öğretmenler genel olarak okula gelip, çaylarını içip belli bir süre oturarak saatlerini doldurmaya çalışırlar. Onun dışında neler yapıldığını bilemiyorum. Belki şimdi bu durum değişmiştir. Bir de zaman zaman yapılan eğitim seminerleri vardır. Bunların dışında genel olarak öğretmenlerin eğitimini devam ettiren çalışmalar bulunmamaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı öğretmenlerin kendilerini geliştirmesi için fırsatlar sunmadığı gibi, öğretmenlerin akademik çalışmalar yapmaları için katkı sağlama konusunda yetersiz kalmakta ve destek sağlayamamaktadır. Finlandiya'da öğretmenler ise tezli yüksek lisans yapmadan öğretmen olarak göreve başlayamıyorlar (Sahlberg, 2007; Bakioğlu ve Yıldız, 2015)

Burada yüksek lisans yapmanın önemi, gerekli araştırma becerilerini öğrenerek öğretmenin, meslek hayatında bu becerileri kullanması için gereklidir. Tıp fakültesini bitiren bir doktor, alanındaki gelişmeleri takip etmek zorundadır ki mesleğine yabancı kalmasın. Dolayısıyla doktorluk mesleği doğal olarak o meslek yapılarına kadar hayat boyu öğrenmeyi, eğitimi içerir. Aynı durumu sosyal bilgiler öğretmenleri için düşünelim. Öğretmenlerimiz hayat boyu öğrenme ve eğitim için ne gibi imkânlarla buluşturulmaktadır? Genelde bu tartışmada öğretmenler kabahatli bulunur ama araştırmacı olarak bu konuda öğretmenlerin yanında yer almayı tercih ediyorum. Öğretmenleri iyi bir eğitimden geçirmedi, mesleğe başladıktan sonra düzenli olarak hizmet içi seminer ve eğitim çalışması yapmadan, öğretmenlerin sorunlarına köklü çözümler getirmedi, onlardan kahramanlıklar ve mucizeler bekleyerek, beklediğimizi göremeyince de tüm sorunu öğretmenlere yükleyerek, sadece kendimizi kandırıyoruz. Okul ile ilgili sorun olunca hemen öğretmenleri suçluyoruz, şikâyet hatlarına büyük bir hevesle veliler olarak sarılıyoruz. Öğretmenlerimizin mesleki gelişimi için uygun şartları oluşturamıyoruz. Oysa okul bir gemi ise öğretmen bu geminin dümeninde yer alır.

Milli Eğitim Bakanlığı olarak yapılacak çalışmaları yüzeysellikten çıkarıp, öğretmenlere uygun vakitlerde eğitim seminerleri vermek ve yapılan eğitim çalışmalarını özendirme gerekiyor. Öğretmen saat üçe kadar derse girmiş, nöbet tutmuş. Ardından resmi yazı geliyor ve okul çıkışında seminer çalışması olacağı tebliğ ediliyor. Böyle bir durumda öğretmen nasıl yüksek bir motivasyonla ve istekle bu seminer çalışmalarına gidebilir? Ayrıca hâlihazırda verilen seminerler öğretmenlerin ihtiyacını karşılamaktan ziyade günün şartlarına uygun popüler alanları içerdiği biliniyor.

Bir doktorun hayat boyu öğrenmesi insan sağlığı açısından ne kadar önemli ise, bir hukukçunun hukuk üzerine yeni gelişmeleri takip etmesi, adalet açısından ne kadar önemli ise,

bir sosyal bilgiler öğretmeninin de hayat boyu öğrenmesi gerek bireyin iyi yetişmesi, iyi vatandaş olması, gerekse toplum huzuru açısından o kadar önemlidir. Öğretmen, bireyin zihnine, iç dünyasına, aklına ve zekâsına hitap eder. Öğretmen, bireyi aydınlatır, gerçekleri görmesine yardımcı olur. Öğretmen, insan haklarını öğrencilere kazandırır. Öğretmen, bir toplumun kalbi gibidir. Bu sebeptendir ki, öğretmen ne kadar iyi yetişirse, yetiştireceği öğrenciler de o kadar iyi insan ve iyi vatandaş olur. Bu durum bir profesyonelliği gerektirir. Bu durum uzun vadede bir eğitimi gerektirir. Oysa günümüzde ne velilerimiz, ne Milli Eğitim Bakanlığı ne de eğitim fakülteleri öğretmenin önemini anlayabilmiş durumda değil.

Buna en güzel örnek, para ile dağıtılan pedagojik formasyon sertifikalarıdır. Her sene öğretmenlik eğitimi süresi daha da kısalıyor. Şu an neredeyse 8 aylık bir süreçte fen edebiyat fakültesi mezunu bir öğrenci öğretmenlik belgesi (satın) alıyor. Akademisyenler memnun, ders saat ücretleri fazla, öğrenciler de memnun, kısa sürede belge alınıyor. Öğretmen fazlalığı çığ gibi büyüyor. Her sene eğitim fakülteleri kendi mezunlarından daha çok pedagojik formasyon programından öğretmen adayı mezun ediyor. Örneğin Kırıkkale Üniversitesi'nde Eğitim Fakültesi'nden yılda ortalama 500 kişi mezun olurken, formasyon programından bir yılda 1600 kişi mezun oluyor. Bir süre sonra eğitim fakülteleri kapanır ise hiç şaşırılmamak gerekir. Çünkü YÖK'ün formasyon programları konusunda inisiyatifli eğitim fakültelerine bırakması ile beraber mezun edilen öğretmen sayısı da çığ gibi büyümektedir. Nihayetinde her öğrenci yaklaşık 2054 lira demektir.

Her fırsatta biz akademisyenler siyasetçilere kızarız, baskı altındayız diye. Oysa bu durumda kabahat siyasilerin değil, bizzat bizimdir. Biz ülkenin geleceğini değil de çıkarımızı, daha çok para kazanmayı düşündüğümüz için otoritelere karşı koyamıyoruz. Formasyon dersleri fakülte içinde dağıtılırken, ne kadar huzursuzluk yaşandığını, eğitim fakültelerinde çalışanlar bilirler. Oysa ülkemizde eğitim fakülteleri birliği var. Bu birlik, zamanında bu programa karşı olduklarını ve kesinlikle bu şekilde bir sertifika programı yapmayacaklarını söyleseler ve ortak bir karar ile hareket etselerdi bu günleri yaşamazdık. Burada belirtmem gerekir ki, araştırmacı olarak formasyon programlarına karşı değilim, para ile herkese öğretmenlik sertifikası satılmasına karşıyım. Uygun sürede, uygun kalitede ve sınırlı sayıda öğrenciye formasyon eğitimi verilebilir. Zira çeşitli ülkelerde eğitim fakültesi dışından gelen öğrencilere öğretmenlik eğitimi veriliyor, bizdeki gibi para ile herkese sertifika satılmıyor. 2000'li yılların başında ziraat mühendisleri, iktisat, işletme mezunları ve avukatlar dâhil pek çok kişiye öğretmenlik mesleği belgesi satıldı. Sorunu bir de şu açıdan düşünmek gerekir. Öğretmen adaylarına ziraat fakültelerinde 8 aylık bir eğitim ile ziraat mühendisliği sertifikası verilir mi? Bu soruyu sormak bile cahilce karşılanabilir. O zaman düşünmek gerekir ki, öğretmenlik mesleğinin ziraat mühendisliği kadar da mı kıymeti harbiyesi yoktur...

4. MÜFREDAT BOYUTU

2005 yılından itibaren yeni sosyal bilgiler müfredatı kademe kademe okullarda yerini aldı. Yeni programla beraber tek olan ders kitabı üçe çıkarıldı: Öğrenci ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı ve öğretmen kılavuz kitabı. Bir önceki müfredat genel olarak bir tarih, bir coğrafya ve bir de vatandaşlık konuları ile ilgiliydi. Dolayısıyla bu yaklaşım sosyal bilgilerin ruhundan uzaktı. Çünkü sosyal bilgiler sadece tarih, coğrafya ve vatandaşlık alanlarından ibaret değildir. Bunun yerine sosyal bilgilerde üniteler çok disiplinli olabilecek şekilde yapılmaya çalışıldı. 2005 yılı için bu değişimler, sosyal bilgiler için bir devrim niteliğindedir. Kavram öğretimi, davranışsal alandan yapılandırmacı yaklaşıma geçmek, beceri eğitimi, değer eğitimi...

Ancak zaman içinde yapılan çalışmalara baktığımızda 12 yıl içerisinde sosyal bilgiler müfredatında bazı küçük değişiklikler dışında bir yenilik veya gözden geçirme çalışması yapılmadığı görülmektedir.

Aslında 2005 yılında ortaya konulan sosyal bilgiler programı bir başlangıçken, süreç içerisinde program geliştirme çalışmalarının yeterince yapılmaması bir sorun teşkil etti. 2015 yılında yeni bir taslak programı Talim Terbiye Kurulu'nun sitesinde yayınlanmış, ancak kimlerin hazırladığına ilişkin, nasıl hazırlandığına ilişkin bilgi verilmemiş, kısa bir süre sonra da internet sitesinden taslak program kaldırılmıştır. Oysa 12 sene içinde sosyal bilgiler eğitimcileri ve akademisyenler tarafından mevcut program ile ilgili çok fazla çalışma yapılmış, aksaklıklar bilimsel bir çerçevede ortaya konulmuştur. Bunlar göz önüne alınarak programa bazı eklemeler ve çıkarmalar yapmak gerekir ki, program sorunlardan arınmış şekilde uygulanmaya devam etsin ve geliştirilsin.

Örneğin, sosyal bilgiler eğitiminde değer eğitimi bir sorun teşkil etmektedir. Her ünite için doğrudan verilecek bir değer bulunmaktadır. Ancak kazanım-değer ilişkisini göz önüne aldığımızda pek çok ünite içinde değer kazanım ilişkisi yok veya yok denecek kadar azdır (Tonga ve Uslu, 2015). Yani ders kitabında o değere ilişkin bilgi yok, öğretmenin neler yapacağı yok. Bu durumda sosyal bilgiler derslerinde değer eğitimi nasıl gerçekleşecek? Bu konuda öğretmenler de değer eğitimi açısından daha yeterli hale gelebilmek için hizmet içi eğitim seminerlerinin yapılabileceği konusunda görüş bildirmişlerdir (Yalar ve Yanpar Yelken, 2011).

Aynı sorun beceri eğitimi için de geçerlidir. Her ünite için doğrudan verilecek bir beceri bulunmaktadır. Ancak gerek öğretmen kılavuz kitabında gerekse sosyal bilgiler müfredatında beceri eğitimine ilişkin yeterince bilgi verilmediği görülmektedir. Sadece sosyal bilgiler müfredat kitabında beceriler ve tanımlarına ilişkin bilgiler yer almaktadır (MEB, 2005). “Beceri eğitimi nasıl gerçekleşir, hangi etkinlikler yapılır, öğrencilerin becerileri ne kadar kazandığı nasıl ölçülür? Beceri eğitimi için aşamalı olarak ne kadar süreye ihtiyaç vardır?” gibi sorulara cevap bulunamamaktadır.

Literatür incelendiğinde, Kuş ve Çelikkaya (2010) yaptıkları araştırmada katılımcı sosyal bilgiler öğretmenlerinin bir bölümünün sosyal bilgiler programını öğrencilerin ezberden uzaklaşmaları ve derslerin daha keyifli geçmesi sebebiyle olumlu karşılarken, katılımcıların bir grubu ise programın yoğunluğu, fiziki ortamın ve araç gereçlerin yeterince olmaması, bazı konuların çok detaylı, bazılarının ise çok yüzeysel olmasından dolayı yeni programa ilişkin olumsuz bir görüş geliştirdiği sonucuna ulaşmıştır. Hem Aykaç (2007) hem de Yapıcı ve Demirdelen (2007) yaptıkları çalışmalarda yeni sosyal bilgiler programının aceleye geldiği, gerekli altyapı çalışmaları yapılmadan programın uygulamaya geçildiği, sınıfların kalabalık olduğu ve öğretmenlere yeni program için verilen seminerlerin yetersiz olduğu tespitinde bulunmuşlardır. Özellikle sınıfların kalabalık olması yapılandırmacı yaklaşım çerçevesinde öğrencilerin yaparak ve yaşayarak öğrenmeleri için sorunlar teşkil ederken, öğretmenlerin yeterince eğitim semineri almadan yeni programı uygulamaya geçmeleri de sorunları beraberinde getirmiştir. Çünkü yeni program öğretmenlerden etkinlik hazırlama ve uygulama, bu etkinlikleri ölçme ve değerlendirme konularında yeni beceriler istemektedir. Dolayısıyla programın başarıya ulaşmasında sınıfların yeni programın anlayışına uygun hazırlanması gerekmektedir.

Benzer sonuçlar Dinç ve Doğan'ın (2010) araştırmasında da rastlanmaktadır. Sosyal bilgiler öğretmenleri yeni programı olumlu karşılarken, öğretmenlerin neredeyse tamamı yapılandırmacı yaklaşım ve yeni programın gerektirdiği etkinlik ve uygulamalar hakkında kapsamlı bir eğitim gereksinimi duyduklarını ifade etmişlerdir. Karacaoğlu ve Acar'ın (2009) yaptığı araştırmada da sosyal bilgiler öğretmenleri programın uygulanmasında sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Doğanay (2008) programda kavram, beceri ve değer boyutlarında listelenen içeriğin önerilen etkinliklerle nasıl kazandırılacağına açık ve net olmadığını, ayrıca kavram öğretimi ilkeleri doğrultusunda hazırlanan etkinliklere de rastlanmadığı tespitinde bulunmuştur.

5. İYİ İNSAN, İYİ VATANDAŞ HEDEFİNİN BELİRSİZLİĞİ

Sosyal bilgiler eğitiminin hedefi daha çok etkili vatandaşlık kavramı üzerine odaklanır. Kimi zaman iyi vatandaş, kimi zaman iyi insan, kimi zaman da iyi insan-iyi vatandaş kavramları bir arada karşımıza hedef olarak çıkar. Peki, kimdir iyi vatandaş ve iyi insan? Milli Eğitim Temel Kanunu mu ölçüt olarak almalıyız, yoksa sosyal bilgiler programında geçen değer, kazanım ve becerilere göre mi bir ölçüt almalıyız? Bu, bir belirsizlik olarak karşımızda duruyor. İyi insan ve iyi vatandaş ile ilgili yapılan çalışmalar genel olarak öğrenciler, öğretmen adayları ve öğretmenler ile yapılan ve “iyi vatandaşta olması gereken özellikler nelerdir?” sorusuna cevap aranan çalışmalardır. Sonra da bu cevaplar çeşitli şekillerde kategorize edilir.

İyi insan-iyi vatandaş kavramı sosyal bilgiler camiasında sıklıkla kullanılan ama içi doldurulmakta güçlük çekilen bir hedeftir. Sosyal bilgiler eğitiminin anavatanında Amerika'da da uzunca zaman bu belirsizlik devam etmiştir (Barr, Barth ve Shermis, 1978). Ancak burada önemli olan, hedefin içeriğini adım adım, aşama aşama doldurmaktır. Yoksa alanda yapılacak çalışmalar ve sosyal bilgiler eğitiminin hedeflerine ulaşım ulaşılmadığı tam bir belirsizlik içerisinde kalıyor.

2005 yılında program için hazırlanan “İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6-7. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu” kitabının 6. sayfasında sosyal bilgiler öğretim programının genel amaçları başlığı altında 17 tane amaç sıralanmıştır (MEB, 2005). Bu amaçlar genel olarak kazanım şeklinde yazılmış ama başka açıklamalara yer verilmemiştir. Bu amaçlar, Atatürk ilkeleri de eklenerek daha çok sosyal bilgileri oluşturan sosyal bilim disiplinleriyle ilişkili olarak hazırlanmıştır. Eğer sosyal bilgiler derslerinin kazanımları, değerleri ve becerileri bir bütün olarak sosyal bilgilerin amaçlarını oluşturuyorsa, burada da detaylı olarak açıklamalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Her derste olduğu gibi sosyal bilgilerde de önemli olan, belirlenen hedeflere ulaşmaktır. Ancak belirlenen hedefler, tutarlı, içi dolu ve net değil ise öğretmenler için büyük sorunlar ortaya çıkmaktadır. Ana hedef piramidin en üstünde yer alır. Sonra da aşama aşama en küçük parçaya doğru gidilir. Yukarıda yapılacak bir yanlış aşağı indiğinde yanlış anlaşılması getireceğinden, hedef gerçekleştirilememiş olur. Çünkü program geliştirme açısından hedefler, yetiştirilecek insanda bulunması uygun görülen, eğitim yoluyla kazandırılabilir istenilen özelliklerdir. Eğitimde hedefler, öğretimi yönlendirmesi, öğretme-öğrenme sürecini şekillendirmesi ve ölçmelere kılavuzluk etmesi açısından önem taşımaktadır (Demirel, 2008).

Sosyal bilgiler dersinde eğer hedef, iyi insan-iyi vatandaş yetiştirmekse veya iyi vatandaş-etkili vatandaş yetiştirmekse, bunu açık olarak dile getirmek ve bu hedefin felsefi temellerini ortaya koymak, sosyal bilgiler camiasında da hedef açısından bir birliktelik meydana

getirecektir. Öğretmenler ve akademisyenler olarak neyi gerçekleştirmek ve nereye varmak istediğimizi net olarak görürsek, hedefe daha kolay ulaşırız.

2. SONUÇ ve TARTIŞMA

Öncelikle burada belirtmek gerekir ki, bu çalışmanın amacı, sadece eksik kalan hususları ortaya koyarak, ilerde yapılacak çalışmalar için bir kaynak oluşturmaktır. Bu çalışma ile sosyal bilgiler eğitiminde karşılaşılan tüm sorunları ele aldığımı iddia etmiyorum. Araştırmacı olarak, bu program başarısızdır kanaatini de taşıyorum. Sadece kendi gözlemlerim sonucunda tespit ettiğim sorunları diğer çalışmalarla ilişkilendirerek değerlendirmeye çalıştım. Bu eksikler ortadan kaldırıldıkça, sosyal bilgiler eğitiminde hedeflenen değerlerin gerçekleşeceğine, böylece toplumun gelişmesine ve huzuruna da katkı sağlayacak vatandaşlar yetişeceğine inanıyorum. Çünkü sosyal bilgiler dersi hedefleri ve değerleri ile günlük yaşamda insanların hayatına kalite katacak bir derstir. Sosyal bilgiler dersi yaşamla iç içe bir derstir.

Sosyal bilgiler eğitiminin sorunları üzerine bir değerlendirme yapmayı amaçlayan bu çalışmada sosyal bilgiler öğretmenlik eğitimi, öğretmen adaylarının motivasyon sorunu, hayat boyu eğitim boyutu, bilgiler eğitimi müfredat boyutu ve iyi insan, iyi vatandaş hedefinin belirsizliği olarak 5 sorun ele alınmıştır.

Sosyal bilgiler eğitiminde belirlenen hedeflere ulaşabilmenin yolu bir anlamda iyi eğitim almış öğretmenlerden geçmektedir. Ancak sosyal bilgiler öğretmenliği lisans eğitiminde derslerin teorik boyunun fazlalığı, uygulamalı derslerin azlığı, duyuşsal ve davranışsal alana ilişkin yeterince derslerin olmayışı, değer eğitimi ile ilgili boşluk ve belirsizlik, öğretmenlik eğitimi açısından büyük bir sorun teşkil etmektedir. Akhan'ın (2015) öğretmen adayları ile yaptığı çalışmada, katılımcıların öğretmen eğitimi programı içerisinde derslerin uygulama ağırlıklı, ders içeriklerinin uygulama sahasına uygun, öğretim elemanlarının daha fazla örnek gösteren, onları her anlamda mesleğe hazırlayan, ders işleme ve değerlendirme sistemlerinin daha işe yarar şekilde düzenlenmesini bekledikleri sonucu araştırma sonuçları ile benzerlik göstermektedir.

Sosyal bilgiler dersinin bilişsel hedefleri olduğu gibi bilgi, davranışa dönüştürmek için var olduğuna göre, sosyal bilgiler eğitiminin duyuşsal ve davranışsal hedefleri de bulunmakta, ancak öğretmenlik eğitiminde bu alanlar yeterince doldurulamamaktadır. Öğretmen adayı, öğretmenlik eğitiminde duyuşsal ve davranışsal alana ilişkin eğitim almadan öğrencilerini duyuşsal ve davranışsal alanlarda nasıl destekleyecek? Dolayısıyla, programda var olan bu eksiklikler programa eklenecek dersler ile tamamlanabilir. Özellikle öğretmen adaylarının araştırma-inceleme becerilerinin gelişmesi için öğretmen eğitiminin bir parçası olarak öğretmen adaylarında öğretmen olarak atanmadan önce yüksek lisans şartı aranabilir (Eraslan, 2009). Burada amaç, öğretmenler için ekstra yükler çıkarmak değil, bilimsel bir bakış açısını, bilimsel becerileri detaylı olarak öğretmenlere verebilmektir. Çünkü öğretmenin meslek hayatı boyunca bilimsel araştırmalardan yararlanması gerekecektir. Dolayısıyla lisans döneminde 2 saatlik teorik düzeyde verilen bilimsel araştırma yöntemleri dersi yeterli değildir. Fen-Edebiyat Fakültesini bitiren öğrencilerin bitirme tezi hazırladıkları düşünüldüğünde tezli yüksek lisans şartı öğretmen adayları için bir zorunluluktur.

Sosyal bilgiler öğretmenliği bölümünü okuyan öğrenciler üzerinde genel olarak büyük bir motivasyon sorunu bulunmaktadır. Bu sorunun da iki boyutu vardır. Birincisi, öğrencilerin gerekli alt yapı ile üniversiteye gelmemeleri, ikincisi ise üniversite alınan eğitimin teorik düzeyde kalmasıdır. Öğrenciler sadece derse girip çıkarak motivasyon sağlayamazlar. Burada sorun, eğitim fakültelerinde akademisyenlerin kişisel gayreti ile yaptıkları etkinlikler dışında öğretmen adaylarının motivasyonunu artıracak yeterli çalışmaların yapılmayışından kaynaklanmaktadır. Eğitim fakültelerinde motivasyon sorunları yaşayan öğrenciler için neler yapılmaktadır? Bu konuda resmi bir çalışmanın yapılmadığı bilinmektedir. Oysa öğretmen adayı öğretmenlik eğitimine ne kadar motive olursa mesleğini daha derinden idrak edecek ve daha nitelikli yetişecektir. Diğer yandan eğitim fakültelerinde psikolojik sorunu olan öğrenciler bulunmaktadır. Sorun yaşayan öğrenciler neler yapabilirler? Bu konuda eğitim fakülteleri kuracakları komisyonlar ile öğrencilere maddi-manevi yardım sağlayabilirler. Örneğin her eğitim fakültesinde bir psikolog ve kariyer gelişim uzmanının görev yapması bir zorunluluktur. Tıp fakültelerinde psikologların, psikiyatristlerin olması sorunu eğitim fakültelerinin sorumluluğundan çıkarmaz. Psikolojik sorunlarla öğretmen olarak atanacak bir öğretmen adayının çocuklara ve topluma vereceği zararı tekrar tekrar düşünmemiz gerekir.

Öğretmen adayları öğretmenlik eğitimini tamamlayıp, öğretmen olarak atandıktan sonra mesleki gelişimleri için çeşitli imkânlarla, uygun ortamlarla bir araya getirilmelidir. Bu, yasal bir zorunluluktan ziyade ikna yolu ile yapılabilir. Yapılan eğitim seminerleri “yapmış olmak için” değil, ortaya bir ürün koymak için, öğretmenin mesleki gelişimini devam ettirmek için yapılmalıdır. Öğretmen sabah derse girmiş, saat 3 gibi dersi bitmiş. Sonra Milli Eğitim Müdürlüğü’nden gelen yazı ile hizmet içi eğitime zorunlu olarak davet ediliyor. Neden gittiği belli değil, gerekli açıklamalar yok, öğretmenin görüşü alınmamış. Bu şekilde öğretmenlere destek sağlanamayacağı gibi sadece engellere engel katılmış olur. Oysa sosyal bilgiler eğitimi alanında ortaya çıkan yeni gelişmeler uygun ortamlarda mantıksal gerekçeleri ve öğretmenlerin bunları nasıl kullanacağına ilişkin gerekli izahatlar yapılabilirse, öğretmenler daha çok ilgi duyacak ve motivasyon sağlayacaklardır. Hizmet içi eğitimleri veya seminerleri doğru zamanda, doğru yerde ve doğru konular üzerine yapmak, öğretmen verimini artıracaktır.

2005 yılında yeni bir programın yürürlüğe girmesi sosyal bilgiler eğitimi için bir dönüm noktası olmuştur. Çünkü yeni programda ortaya konmaya çalışılan çok disiplinli anlayış ile sosyal bilgiler eğitimi doğasına daha da yaklaşmıştır. Ancak üzerinden 12 yıl geçmesine ve pek çok araştırma yapılmasına rağmen sosyal bilgiler müfredatının neredeyse 12 yıl önceki hali ile yola devam etmesi bir sorundur. 2015 yılında Talim Terbiye Kurulu’nun internet sitesinde bir sosyal bilgiler taslak programı yayınlanarak kamuoyunun görüşüne sunulmuş, kısa bir süre sonra da siteden kaldırılmıştır. Bu program taslak programdan ziyade, tüm sınıf düzeyleri genel olarak karşılaştırıldığında genel amaçların, öğrenme alanlarının ve kazanımların 2005 programına göre sadeleştirilip sunulduğu görülmektedir (Bekdemir ve Polat, 2016). Oysa ağırlığını sosyal bilgiler öğretmenleri ve sosyal bilgiler eğitimcileri oluşturularak kurulan bir komisyonla müfredat çalışmaları yapılmalıdır. Bu komisyonda eğitim bilimlerinden ve sosyal bilgileri oluşturan disiplinlerden de akademisyenler dâhil edilmelidir. Ancak bu şekilde sosyal bilgiler gerçek anlamda bir disiplinler arası alan olduğu gerçeğine kavuşabilir.

Sosyal bilgiler eğitiminin en önemli amacı, vatandaş yetiştirmeye katkı sağlaması ile ilgilidir. İyi insan ve iyi vatandaş yetiştirmek bu temelde değerlendirilir. Ancak buradaki eksik olan husus, iyi insan ve iyi vatandaş hedefinin yeterince tanımlanamamış olmasıdır. İçeriğini

tam olarak bilemediğimiz bir hedefe tam anlamıyla ulaşılması mümkün değildir. Öğrencilere, öğretmenlere ve velilere “iyi insan ve iyi vatandaşta bulunması gereken değerler, özellikler nelerdir” sorusu yöneltilerek bu hedefin içi tek başına doldurulamaz. Kuramsal çalışmalarla, günümüz dünyasında duyulan ihtiyaçlar ile bu hedefin içeriği gerçekçi olarak doldurulmalıdır. Bireyin kendisi, çevresi, milleti ve evrensel insanlık değerleri bazında gerekçeleri açıklanmış, kanıtları objektif olarak ortaya konmuş iyi vatandaş-iyi insan tanımlarına ihtiyaç vardır. Belki de böyle bir tanımlamayı yaptıktan sonra, sosyal bilgiler müfredatını yapmak daha verimli olacaktır.

Bu çalışma ile beraber burada dile getirilmeyen sorunların da gündeme gelmesi, sorunlara çözüm önerileri getirilmesi ile sosyal bilgiler eğitiminin okullardaki verimi artacaktır. Böylelikle sosyal bilgiler dersinin milletimize, devletimize ve insanlığa daha büyük katkılar sağlayacak bireyler yetişmesine yardımcı olacağına inanıyorum.

Son olarak, bu çalışmanın yazarı da dâhil olmak üzere ülkemiz eğitim sistemini yakından ilgilendiren sorunlara ve çözüm önerilerine yüzlerce akademisyen değinmektedir. Binlerce makale, yüksek lisans ve doktora bulunmaktadır. Üzerinde ciddiyetle durulması gereken düşündürücü husus şudur: Neden programlar geliştirilirken bu çalışmalardan istifade edilmez?

KAYNAKLAR

- Akhan, E. N. (2015). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal bilgiler lisans programı üzerine düşünceleri. *International Journal of Social Science Studies*. 32 (3) s. 267-289. Doi number: 10.9761/JASSS2735.
- Aykaç, N. (2007). İlköğretim sosyal bilgiler dersi eğitim-öğretim programına yönelik öğretmen görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 6 (22). s. 46-73.
- Bakioğlu, A. & Yıldız, A. (2015). *Pisa bağlamında Finlandiya eğitim sistemi ve öğretmen Eğitimi*. Ankara: Vize Yayıncılık.
- Barr, R. & Barth, J. & Shermis, S. (1978). *The Nature of the social studies*. California: ETC Publications.
- Bekdemir, Ü. & Polat, S. (2016). 2005 Sosyal bilgiler öğretim programı ile 2015 sosyal bilgiler taslak öğretim programı üzerine karşılaştırmalı bir çalışma. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 11 (19) p. 145-160. DOI Number: 10.7827/TurkishStudies.10057.
- Demir Atalay, T. (2009). İlköğretim II. kademe öğretmen adaylarının okuma alışkanlıkları üzerine bir araştırma (Gazi Üniversitesi Örneği). *Turkish Studies. International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 4(3). 717-745.
- Demirel, Ö. (2008). *Kuramdan uygulamaya eğitimde program geliştirme*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Dinç, E. & Doğan, Y. (2010). İlköğretim ikinci kademe sosyal bilgiler öğretim programı ve uygulanması hakkında öğretmen görüşleri. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*. 1 (1). s. 17-49.

- Doğanay, A. (2008). Çağdaş Sosyal bilgiler anlayışı ışığında yeni sosyal bilgiler programının değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17 (2), s.77-96
- Doğanay, A. & Sarı, M. (2008). Öğretmen gözüyle yeni sosyal bilgiler programı: Adana ilinde bir araştırma. *İlköğretim Online*. 7 (2), 468-484.
- Eraslan, A. (2009). Finlandiya'nın Pisa'daki başarısının nedenleri: Türkiye için alınacak Dersler. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi* 3 (2). s. 238-248.
- Ersoy, A. F. & Kaya, E. (2009). Sosyal bilgiler dersi öğretim programının (2004) uygulama sürecine ilişkin öğrenci görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 17 (1). s. 71-86.
- Karacaoğlu, Ö. C. & Acar, E. (2009). Yenilenen programların uygulanmasında öğretmenlerin karşılaştığı sorunlar. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7 (1). s. 45-58.
- Kuş, Z. & Çelikkaya, T. (2010). Sosyal bilgiler öğretimi için sosyal bilgiler öğretmenlerinin beklentileri. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*. 7 (2), s. 69-91.
- MEB. (2005). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi 6-7. sınıflar öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- MEB. (2016). Milli eğitim temel kanunu. 20.11.2016 tarihinde http://personel.meb.gov.tr/daireler/mevzuat/mevzuatlar/milli_egitim_temel_kanunu_1739.pdf adresinden alınmıştır.
- Sahlberg, P. (2007). Education policies for raising student learning: The Finnish approach. *Journal of Education Policy*. 22 (2), pp. 147-171.
- Türk Dil Kurumu (TDK) (2016). Büyük Türkçe Sözlük. 20.11.2016 tarihinde http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.587dc7900a8847.44657548 adresinden alınmıştır.
- Tonga, D. (2012). Sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programının değerlendirilmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 10 (4). 779-803.
- Tonga, D. (2013). 8. Sınıf öğrencilerinin vatandaşlık bilinci düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Tonga, D. & Keçe, M. & Kılıçoğlu, G. (2013). İlköğretim sosyal bilgiler dersinde yer alan kazanımların vatandaşlık ve insan hakları konuları açısından değerlendirilmesi. *Uluslararası Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 17 (1), 289-304.
- Tonga, D. (2014). How can we get the information about democracy? The Example of social studies prospective teachers. *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*. 6 (2). pp.265-277.
- Tonga, D. & Uslu, S. (2015). Sosyal bilgiler dersinde kazanım-değer ilişkisi. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16 (1). s. 91-110.
- Tonga, D. (2016a). Sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programı ve öğretmen adaylarının kişilik gelişimi üzerine bir değerlendirme. Yükseköğretimde Yeni Eğilimler: Değişime Ayak Uydurma Kongresi. 12-13 Nisan 2016. İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi.
- Tonga, D. (2016b). What do teacher candidates think about the teaching education? The example of social studies teacher candidates. *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*. 8 (3). pp.217-234.
- Topçu, N. (2014). *Türkiye'nin maarif davası*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Sosyal Bilgiler Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlar Üzerine Bir Değerlendirme

- Yalar, T. & Yanpar Yelken, T. (2011). Değerler eğitiminin iyileştirilmesi ile ilgili öğretmen görüşlerinin belirlenmesi ve bir program modülü örneğinin geliştirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 10 (38). 079-98).
- Yapıcı, M. & Demirdelen, C. (2007). İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler öğretim programına ilişkin öğretmen görüşleri. *İlköğretim Online*, 6 (2), 204-212.
- Yılmaz, K. (2010). Sosyal bilgiler eğitimindeki sorunlar ve çözüm önerileri: Öğretim elemanlarının görüşleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 8 (4), s. 839-867.
- Yılmaz, K. & Tepebaş, F. (2011). İlköğretim düzeyinde sosyal bilgiler eğitiminde karşılaşılan sorunlar: Mesleğine yeni başlayan sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2 (1): s. 157- 177.